

ישראל אומן, דברים בבית כנסת "יעל", פרשת נח תש"פ

העולם שואל, מה חטאו דור הפלגה? יש בזה מדרשי אגדה רבים, אך אין מקרא יוצא מדי פשוטו. מה הפשט?

ובכן, נראה שלפי הפשט, דור הפלגה לא חטאו ולא נענשו. כתוב שהיו להם שפה אחת ודברים אחדים. הביטוי דברים אחדים עמום, אך אפשר לשער שמדובר בתמימות דעים. חז"ל אף פרשו שפה אחת, שאהבו זה את זה (ב"ר פל"ח ס"ו). ואז התחילו לבנות עיר ומגדל וראשו בשמים, פן נפוץ על פני כל הארץ. להילחם עם קב"ה לא כתוב, אלא במפורש, פן נפוץ על פני כל הארץ. דהיינו, מטרת המגדל הייתה לשמור על ה"ביחד" – הקירבה, תמימות הדעים, האהבה ההדדית.

מה, אם כן, הבעיה? מדוע קב"ה מתערב? כתוב, ויאמר ה', הן עם אחד ושפה אחת לכולם, וזה החלם לעשות, ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות. באחדות יש כוח. המדרש אומר, גדול השלום, שאפילו ישראל עובדים עבודת כוכבים ושלום ביניהם, אמר המקום, כביכול איני יכול לשלוט בהן, כיון ששלום ביניהם.

בדיוק מזה חשש קב"ה. היות שהיה שלום בין אנשי דור הפלגה – שפה אחת, תמימות דעים, אהבה – חשש קב"ה שלא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות; זאת אומרת, שאי אפשר יהיה למנוע מהם לבצע כל יוזמה, ראויה או לא ראויה, חיובית או שלילית, יפה או מכוערת.

ולמה, בעצם, אי אפשר? הרי קב"ה כל יכול! אלא שלקח על עצמו הגבלות. ראשית, שלא יתערב בהחלטות בני אדם, לטוב ולרע; הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. שנית, ששוב לא יחריב את העולם, כפי שעשה במבול.

אבל, קב"ה כן פועל דרך אחרים. למשל, כשלא התנהגנו כראוי, שלח את נבוכדנצר ואת טיטוס להחריב את בתי מקדשנו ולהגלותנו מארצנו.

אז בצדק הדאיג אותו דור הפלגה. אם יזומו יוזמות ראויות, ניחא. אך מה יעשה אם יזומו יוזמות מרושעות? להשמידם אי אפשר, מפני שהתחייב שלא להחריב שוב את העולם, והרי הם כל העולם; כתוב, ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים. ולשלוח אחרים לטפל בהם גם אי אפשר, מפני שאין אחרים.

בקיצור, שפה אחת ודברים אחדים – אחדות דעות, העדר מחלוקת, שלום, תמימות דעים, הסכמה כללית – נשמעים טוב ואף אידיאלי. אבל האמת היא שהם לא כל כך

טובים. הגמרא (ב"מ פד) מספרת שכאשר ריש לקיש נפטר, נכנס בר פלוגתו ר' יוחנן לדיכאון עמוק. בקשו מר' אלעזר בן פדת, שהיה בקיא במקורות, לעודדו; אז ישב לפניו, ועל כל דבר שאמר ר' יוחנן, הביא ר' אלעזר הוכחה מהמקורות שהוא צודק. אמר ר' יוחנן, "אתה חושב שאתה כמו ריש לקיש? על כל דבר שהייתי אומר, היה ריש לקיש מקשה 24 קושיות. ואז הייתי מתאמץ למצוא 24 תשובות, וכך הייתה הסוגיא מתבררת ומתבהרת. לעומת זאת, אתה מוכיח שאני צודק. מה זה מוסיף? אמרתי כך לכתחילה!"

למעשה, התלמוד כולו הוא אוסף של חילוקי דעות, אי-הסכמות, ויכוחים. ולא רק התלמוד; כל העולם – מדע, עסקים, אומנות, פוליטיקה – בנוי על הבדלים, על שוני, על תחרות, על ויכוחים, על השאיפה להתפתח, לחדש, לשנות.

דור הפלגה היה מונוליטי, חד-גווני, אחיד. פחדו לפוץ על פני כל הארץ, מפני שבמרוצת הזמן זה יביא להבדלים. חיפשו ואף מצאו חד-גווניות: כתוב, ויהי בנסעם מקדם, וימצאו בקעה וישבו שם. לפי אבן עזרא, בקעה זאת ערבה ישרה, הפך הרכסים. אולי זה רמז לחד-גווניות החברה.

דור הפלגה היו ילדים טובים ירושלים. מונוליטיות וחד-גווניות אינם חסאים, ויש בהם בהחלט צדדים חיוביים ואף יפים. אך הם מסוכנים, ומונעים התפתחות וקדמה; אברהם אבינו לא היה יכול לצמוח מחברה זאת. ולכן, עשה קב"ה מה שעשה.

ביום הששי, עיצב קב"ה את האדם, ויצא מה שיצא. בפלגה, עיצב את החברה האנושית, ויצא מה שיצא.